

Ευπαθείς κοινωνικές ομάδες και διά βίου μάθηση

Επιμέλεια: Αργύρης Κυρίδης

GUTENBERG

ΕΥΠΑΘΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ
ΟΜΑΔΕΣ
ΚΑΙ
ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Αργύρης Κυρίδης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ GUTENBERG

ΕΥΠΑΘΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ
ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Αργύρης Κυρίδης

(Σχήμα 17×24 εκ., σσ. 402)

Αρ. έκδ. 2813- Κωδ. κατ. 9551292

ISBN 978-960-01-1652-6

© Copyright 2014

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
(Ειδικός Λογαριασμός Κονδυλίων Έρευνας)

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ - ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Γ. Τυπάλογος

ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ

«ΦΑΣΜΑ»

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

Μάγδα Κλαυδιανού

ΜΑΚΕΤΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

Χριστίνα Παρασκευοπούλου

ΕΚΔΟΣΕΙΣ - ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

Διδότου 37 - 106 80, Αθήνα

Τηλ.: 210 3642003 - 210 3641996

210 36 11 404 - Fax: 210 36 42 030

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ιασωνίδου 13 - 546 35

Τηλ.-Fax: 2310 271147

www.dardanosnet.gr – e-mail: info@dardanosnet.gr

e-shop: www.dardanosnet.gr

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η ολική, μερική ή περιληπτική αναπαραγωγή και μετάδοση έστω και μιας σελίδας του παρόντος βιβλίου, κατά παράφραση ή διασκευή με οποιονδήποτε τρόπο (μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό κ.λπ. – Ν. 2121/93, άρθρο 51). Η απαγόρευση αυτή ισχύει και για τις δημόσιες υπηρεσίες, βιβλιοθήκες, οργανισμούς κ.λπ. (άρθρο 18). Οι παραβάτες διώκονται (άρθρο 13) και τους επιβάλλονται κατάσχεση, αστικές και ποινικές κυρώσεις σύμφωνα με το νόμο (άρθρα 64-66).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	11
----------------	----

ΜΟΡΦΕΣ ΚΑΙ ΟΨΕΙΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΥΠΑΘΕΙΑΣ 19

<i>Κοινωνική ευπάθεια και κοινωνική συνοχή – Το ασύμπτωτο μιας σχέσης</i>	21
---	----

Αργύρης Κυρίδης

<i>Επαγγελματική αποκατάσταση ατόμων με αναπηρία</i>	66
--	----

Παναγιώτα Λεωτσάκου

<i>Η επίμονη αναπαραγωγή της ανισότητας - Επισημάνσεις για την κοινωνικο-οικονομική προέλευση μιας μείζονος κατηγορίας κοινωνικής ευπάθειας, των NEETs</i>	90
--	----

Νίκος Παπαδάκης - Αργύρης Κυρίδης

<i>Κοινωνική ευπάθεια και υγεία</i>	105
---	-----

Ευαγγελία Μαυρικάκη

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΥΠΑΘΕΙΑ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ 119

<i>Διά βίου μάθηση και εκπαιδευτικές ανισότητες</i>	121
---	-----

Δημήτρης Κ. Βεργίδης

<i>Προγράμματα γενικής εκπαίδευσης ενηλίκων της Γενικής Γραμματείας Διά Βίου Μάθησης: παρελθόν, παρόν και μέλλον</i>	151
--	-----

Πιέρα Λευθεριώτου - Μαρία Παυλή-Κορρέ

<i>Διά βίου μάθηση και ο νέος ρόλος των προσόντων στην εποχή της κρίσης - Όροι και προϋποθέσεις για την ανάπτυξη ενεργητικών δημόσιων πολιτικών: μια κριτική προσέγγιση</i>	194
Νίκος Φωτόπουλος	
<i>Στάσεις και απόψεις για τη διά βίου μάθηση στην Ελλάδα - Το παράδειγμα των δομών εκπαίδευσης και κατάρτισης των κοινωνικών εταίρων</i>	220
Δημήτρης Βεργίδης, Χρήστος Γούλας, Χρήστος Ζάγκος, Μανώλης Κουτούζης, Προκόπης Πανδής	
<i>Διαπολιτισμική εκπαίδευση και διαχείριση Ευπαθών Κοινωνικών Ομάδων</i>	244
Κωστής Τσιούμης	
<i>Συνάντηση γλωσσών και πολιτισμών στο ελληνικό σχολείο: μια διερευνητική και διαδραστική προσέγγιση</i>	261
Ρούλα Τσοκαλίδου	
<i>Πολιτισμική και γλωσσική ετερογένεια υπό το πρίσμα διαδραστικών και πολυαισθητηριακών πρακτικών</i>	280
Ευδοξία Κομπιάδου - Αντώνης Λενακάκης	
<i>Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης και Μετανεωτερικότητα υπό το πρίσμα του «Διάδρασις»: Προς μια ανίχνευση της ελληνικής σχολικής πραγματικότητας</i>	303
Ιωάννης Καμαριανός - Χρήστος Ζάγκος	
ΠΟΛΥΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΙ: ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΥΠΑΘΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ	
	323
<i>Από τον γραμματισμό στην παιδαγωγική των πολυγραμματισμών: η περίπτωση του προγράμματος «Διάδρασις»</i>	325
Σωφρόνης Χατζησαββίδης	
<i>Ψηφιακός γραμματισμός και Ιστορία</i>	338
Ιφιγένεια Βαμβακίδου - Ανδρομάχη Σολάκη	

Ψηφιακές πρακτικές των εφήβων και προβλήματα στην επικοινωνία εφήβων - γονέων	356
Αθανάσιος Γρηγοριάδης	
Ταυτότητα, κουλτούρα και γεωγραφικός γραμματισμός	374
Αποστολία Γαλάνη	
Ο γραμματισμός αξιών στη διά βίου μάθηση - Μια εκπαιδευτική εφαρμογή	385
Αναστασία-Χαρίκλεια Χριστοδούλου	

Αποστολία Γαλάνη*

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ, ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ

Εισαγωγή

Ο ΟΡΟΣ «ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ», απόδοση στα ελληνικά του όρου «literacy», έχει τις ρίζες του στη γλωσσολογία και αφορά την ικανότητα ανάγνωσης και γραφής, δηλαδή στην ικανότητα του ανθρώπου να κωδικοποιεί προφορικές εκφορές σε γραπτή μορφή και αντιστρόφως (Παπαδοπούλου, 2012). Σύμφωνα με τον ορισμό της Unesco (2004):

Γραμματισμός είναι η ικανότητα ενός ατόμου να αναγνωρίζει την ταυτότητα (identify) να κατανοεί, να ερμηνεύει, να δημιουργεί, να επικοινωνεί και να λογαριάζει κανείς χρησιμοποιώντας έντυπα (printed) και γραπτά (written) υλικά που σχετίζονται με διαφορετικές περιστάσεις επικοινωνίας (contexts). Ο γραμματισμός συνεπάγεται ένα συνεχές πλαίσιο μάθησης (continuum of learning) καθιστώντας τα άτομα ικανά να πετύχουν τους στόχους τους, να αναπτύξουν τη γνώση τους, τις δυνατότητές τους και να συμμετέχουν πλήρως στην κοινότητά τους καθώς και στην ευρύτερη κοινωνία.

Το ιδεολογικό μοντέλο του γραμματισμού τον απομακρύνει από την ουδετερότητα των πρώτων χρόνων εμφάνισής του, τονίζοντας το γεγονός ότι η μάθηση λαμβάνει χώρα σε κοινωνικοπολιτισμικά

* Λέκτορας ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ

περιβάλλοντα. Ο γραμματισμός ξεφεύγει από τους τοίχους της σχολικής τάξης αφού σύμφωνα με τον Χατζησαββίδη (2007) «πέρασε από τη στενή του σχέση με τη γλώσσα για να φτάσει να σχετίζεται με ό,τι αποτελεί κοινωνική δραστηριότητα του ατόμου». Αναφέρεται στο σύνολο δεξιοτήτων και πρακτικών χρήσης ποικίλων κειμένων που επιτρέπουν στο άτομο να διαχειρίζεται την κοινωνική του ζωή μέσα από τη συμμετοχή του σε τομείς κοινωνικής δραστηριότητας. Έτσι, αφορά γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις των μαθητών ως άτομα και ως μέλη μιας κοινωνικής-πολιτισμικής ομάδας, εντάσσοντας όλους τους πιθανούς πόρους που οι εκπαιδευόμενοι μπορούν να χρησιμοποιήσουν ή να ενεργοποιήσουν προκειμένου να πετύχουν τους κοινωνικούς τους στόχους και καθιστώντας τις «αποσκευές» που φέρουν μαζί τους κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσης, πολύτιμες.

Στη γεωγραφία ο όρος γραμματισμός μέχρι πρόσφατα χρησιμοποιείται, συνήθως, προκειμένου να εκφράσει εννοιολογικά το γεωγραφικό αλφαριθμητισμό. Ακολουθώντας το μοντέλο των βιβλίων αλλά και μιας διδακτικής που ήθελαν ο μαθητής να γνωρίζει λεπτομέρειες για τον κόσμο ο γεωγραφικός γραμματισμός περιοριζόταν στη στείρα γνώση των φυσικών και ανθρωπογενών χαρακτηριστικών του κόσμου. Η γνώση των ποταμών, λιμνών, κρατών, πρωτευουσών κ.λπ. ήταν αρκετή προκειμένου να χαρακτηρίσει κάποιον ως προς το υψηλό ή χαμηλό επίπεδο γραμματισμού (αλφαριθμητισμού).

Πρώτη η National Geographic Society (USA) όρισε τον γεωγραφικό γραμματισμό ως κατανόηση (α) των ανθρώπινων και φυσικών συστημάτων και (β) της γεωγραφικής και συστηματικής διαδικασίας λήψης αποφάσεων.

Μέσα από αυτή τη διάσταση, ο γεωγραφικός γραμματισμός συνεπάγεται καλύτερη κατανόηση της πολυπλοκότητας του κόσμου, του τρόπου με τον οποίο οι αποφάσεις μας κοινότητας επηρεάζουν τους άλλους (και το αντίστροφο), καθώς και των διασυνδέσεων που υπάρχουν στον πολύμορφο αλλά όχι και τόσο μεγάλο κόσμο.

Σύμφωνα με την Pennsylvania Alliance for Geographic Education, ο όρος στον χώρο της γεωγραφίας αναφέρεται στην καλλιέργεια των «τριών i»:

- Αλληλεπιδράσεις (interactions): Αφορούν την κατανόηση των ανθρώπινων και φυσικών συστημάτων: οι άνθρωποι προσαρμόζονται στο περιβάλλον, αλλάζουν το περιβάλλον, εξαρτώνται από αυτό, διαμορφώνουν και διαμορφώνονται από τα φυσικά και ανθρωπογενή χαρακτηριστικά του περιβάλλοντός τους.
- Διασυνδέσεις (interconnections): Βοηθούν στην ανάπτυξη γεωγραφικής συλλογιστικής μέσα από την κατανόηση του πώς ένας τόπος συνδέεται με έναν άλλο. Το είδος των σχέσεων που αναπτύσσονται, κάνουν τους τόπους κατάλληλους ή όχι για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων.
- Συνέπειες (implications): Σχετίζονται με τη συστηματική λήψη αποφάσεων αλλά και την αιτιολόγηση και κατανόηση των συνδέσεων ώστε οι μαθητές να είναι ικανοί να λαμβάνουν σωστές αποφάσεις για το μέλλον.

Εύκολα γίνεται αντιληπτό ότι η έλλειψη γεωγραφικού γραμματισμού, η απουσία καλού νοητικού χάρτη του κόσμου, συνιστά άτομα μη ικανά να κατανοήσουν τον κόσμο αφού τον νοούν ως κατακερματισμένο συνονθύλευμα που περιλαμβάνει φαινόμενα και διαδικασίες ασύνδετες μεταξύ τους (Gritzner, 2003).

Κουλτούρα, ταυτότητες και γεωγραφικός γραμματισμός

Η έννοια της κουλτούρας στις μέρες μας ταυτίζεται σχεδόν με την έννοια του πολιτισμού, αφού αναφέρεται στα τεχνολογικά, ηθικά, πνευματικά και κοινωνικά επιτεύγματα του ανθρώπου και συνδέεται με γενετικά και φυλετικά χαρακτηριστικά που χρησιμοποιούνται ως συνώνυμο των πολιτισμικών, γλωσσικών στοιχείων και εν τέλει των εθνικών ομάδων. Σε κάθε εποχή και σε κάθε γλώσσα οι όροι «πολιτισμός» και «κουλτούρα» αποκτούν διαφορετικό περιεχόμενο (Νόβα-Καλτσούνη, 1998), ίσως γιατί κάθε πολιτισμός εκφράζει και εξυπηρετεί τις ανάγκες μιας συγκεκριμένης κοινωνίας σε μια δεδομένη στιγμή της ιστορικής της πορείας. Ο Cuche (Cuche, 2001) παραθέτει την άποψη του Βρετανού ανθρωπολόγου Taylor Ed, σύμφωνα με τον οποίο,

κουλτούρα ή πολιτισμός, με την ευρεία εθνολογική έννοια, είναι η ολόκληρα που περιλαμβάνει τη γνώση, τις πεποιθήσεις, την τέχνη, την ηθική, το δίκαιο, τα έθιμα και τις άλλες ικανότητες ή συνήθειες που αποκτήθηκαν από τον άνθρωπο ως μέλος της κοινωνίας.

Από την άλλη πλευρά, η έννοια της ταυτότητας συγκεντρώνει τα ομογενή στοιχεία μέσω των οποίων οι ομάδες αυτοπροσδιορίζονται, επιτυγχάνοντας συνάφεια των κοινών χαρακτηριστικών, τα οποία με τη σειρά τους τις βοηθούν να διατηρηθούν μέσα στο χρόνο και αποτρέπουν ενδεχόμενο κίνδυνο εξάλειψής τους. Η ταυτότητα είναι νοητική κατασκευή μεταβαλλόμενη στον χρόνο. Στη διαμόρφωσή της συμβάλλουν κοινωνικές, ιστορικές και πολιτικές συνθήκες και βοηθά στον αυτοπροσδιορισμό του ατόμου.

Η Γεωγραφία, στο εύρος που ασχολείται με τον πολιτισμό-κουλτούρα, εξετάζει τις ομάδες, την διαφοροποίησή τους και την κατανομή τους στο χώρο, τις ιδέες που τις συνδέουν καθώς και το πώς οι ομάδες αντιλαμβάνονται τον χώρο. Εντοπίζει

αντικείμενα, ιδέες, και πρακτικές που συνθέτουν τις κουλτούρες και προσδιορίζει τον τρόπο που οι κουλτούρες διαμορφώνουν ταυτότητες μέσα από τις οποίες οι άνθρωποι αναγνωρίζουν τους εαυτούς τους και τους άλλους (Grang, 1998).

Οι διεργασίες αυτές προσεγγίζονται άλλοτε σε παγκόσμια κλίμακα (μακρογεωγραφίες) κι άλλοτε σε μικροκλίμακα, εστιάζοντας στον καθημερινό μικρόκοσμο (μικρογεωγραφίες). Μέσα από την εξέλιξη της τεχνολογίας, την οικονομική ανάπτυξη και το διεθνές εμπόριο ο κόσμος που ζούμε γίνεται ολοένα μικρότερος. Αυτό είναι ένα από τα αποτελέσματα της παγκοσμιοποίησης. Η παραπάνω διαδικασία που ενώ αυξάνει την αλληλοσύνδεση μεταξύ πολιτισμών, ανθρώπων και συστημάτων σε διεθνές επίπεδο, εντείνει τον διχασμό σε επίπεδο τοπικό κάνει τον γεωγραφικό γραμματισμό πιο αναγκαίο από ποτέ.

«Διάδρασις» και γεωγραφικός γραμματισμός

Το πρόγραμμα «Διάδρασις» έδωσε την ευκαιρία στην ομάδα μας να αναπτύξει ένα πλήθος θεματικών προσεγγίσεων και δραστηριο-

τήτων που ως στόχο τους είχαν την καλλιέργεια του γεωγραφικού γραμματισμού. Πηγές του υλικού μας ήταν εικόνες, κείμενα αλλά και οι εμπειρίες τα βιώματα των συμμετεχόντων του προγράμματος που πολλές φορές υπέβαλαν το περιεχόμενο των συναντήσεων, δίνοντας αφορμή για συζητήσεις και περεταίρω διερεύνηση. Θέματα στα οποία εστίασαμε στο πλαίσιο του γεωγραφικού γραμματισμού:

Η αναγνώριση ιδιαιτεροτήτων της δικής μας ταυτότητας και κουλτούρας ως προς άλλες ταυτότητες: Κάθε ομάδα τείνει να νοεί τις δικές της συνήθειες ή παραδόσεις ως αναμενόμενες φυσικές και τις κουλτούρες των άλλων ομάδων ιδιαίτερες, ιδιόμορφες. Ο γεωγραφικός γραμματισμός βοηθά στην αναγνώριση των διαφορετικών κανόνων που υπάρχουν πίσω από κάθε κουλτούρα. Η αφετηρία ήταν παραδείγματα που αφορούσαν ομάδες απομακρυσμένες από τα βιώματα των συμμετεχόντων ώστε να μην υπάρχει η οποιασδήποτε μορφής εμπλοκή. Στο διαδίκτυο αναζητήθηκαν ζεύγη αντιθέτων ξεκινώντας από τα προσφιλή ζώα σκύλοι και αγελάδες και τη στάση των Ευρωπαίων, Ινδών και Κινέζων απέναντι σε αυτά. Αναδείχθηκε ότι αυτό που για τον Ευρωπαίο φαίνεται παράξενο για τον Ινδό φαίνεται φυσιολογικό και το αντίστροφο.

Έτσι, στην Ινδία οι αγελάδες κυκλοφορούν ανενόχλητες μέσα στον δρόμο χωρίς να τις πειράζει κανείς, ενώ στην Ευρώπη οι αγελάδες αποτελούν μέρος της κτηνοτροφικής παραγωγής. Αντίστοιχα οι σκύλοι κυκλοφορούν ανενόχλητοι στους δρόμους της πόλης και η ένταξή τους στο διαιτολόγιο θεωρείται σχεδόν έγκλημα, τη στιγμή που στην καντονέζικη κουζίνα ή στην κουζίνα του Βιετνάμ η κατανάλωση σκύλου και γάτας είναι ενταγμένη στην καθημερινή διατροφή. Στην Καμπότζη η σούπα από ταραντούλες θεωρείται θεσπέσιο έδεσμα, ενώ στο Μεξικό η τεκίλα αντί για ξηρούς καρπούς συνδυάζεται με τηγανιτές ακρίδες. Καμία από τις παραπάνω ομάδες δεν μπορεί να χαρακτηριστεί περισσότερο ή λιγότερο βάρβαρη... Τα παραδείγματα που χρησιμοποιήθηκαν για την ανάδειξη ακραίων διαφορών λειτούργησαν ως καταλύτες και έκαναν πολύ πιο εύκολη για τους συμμετέχοντες την αναφορά με χιούμορ και

κατανόηση σε διαφορές που βλέπουν ανάμεσα στην κουλτούρα τους και στην κουλτούρα των Ελλήνων (και το αντίστροφο).

Η αναγνώριση και κατανόηση των εδαφικών διαχωρισμών μέσα στον ίδιο χώρο: Διαχωρισμοί υπάρχουν ακόμη και μέσα στον ίδιο χώρο. Η θρησκεία, η ποδοσφαιρική ομάδα, η τέχνη είναι κάποιες από τις θεματικές. Στις συναντήσεις, με αφορμή την έκθεση «no respect» στη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών, έγινε αναφορά στο γκράφιτι ως έκφραση ιδεολογικού διαχωρισμού. Αναζητήθηκαν μέσα από το διαδίκτυο έργα γκράφιτι στη Νέα Υόρκη (π.χ. η πολιτική διαμαρτυρία και σάτιρα του Banksy στη Νέα Υόρκη) ή σε ευρωπαϊκές πόλεις όπου συχνά το γκράφιτι θεωρείται διακοσμητικό στοιχείο (τάση της αρχιτεκτονικής για διακόσμηση των τοίχων της πόλης). Αναζητήθηκαν κώδικες που χρησιμοποιούνται στις περιοχές του Λος Άντζελες και του Σαν Φρανσίσκο όπου κατοικούν κυρίως Αφροαμερικάνοι ή στο Σάο Πάολο όπου τα γκράφιτι χρησιμοποιούνται από ομάδες προκειμένου να δηλώσουν την επικράτειά τους. Δηλωτικά τέτοιων γκράφιτι στις εικόνες που επεξεργαστήκαμε ήταν: ένα βέλος που έδειχνε το όριο της περιοχής, αλλαγή γραμμάτων π.χ. six αντί για six, προκειμένου να προβληθεί η ταυτότητα, αριθμοί που δείχνουν τον κωδικό της ομάδας. Οι συμμετέχοντες αναγνώρισαν κάποιους από τους άγραφους νόμους που ισχύουν μέσα στα όρια της επικράτειας στην οποία ακόμη και η παρέμβαση αστυνομικού είναι απαγορευμένη. Προσπάθησαν να διακρίνουν ανάλογα όρια και τρόπους έκφρασής τους γύρω τους ή στην πατρίδα τους (μετανάστες). Στάθμισαν και συζήτησαν τη σπουδαιότητα ή τα προβλήματα που δημιουργεί η κατανόηση ή μη των εδαφικών διαχωρισμών μέσα στον ίδιο χώρο.

Η αναγνώριση της σημασιοδότησης των χώρων: Στην ενότητα αυτή ασχοληθήκαμε με τα κτίρια. Για παράδειγμα η ύπαρξη Βιβλιοθήκης, ή Ακαδημίας παραπέμπει σε χώρο μάθησης, το κυλικείο σε χώρο συνάντησης και γνωριμιών, το φοιτητικό στέκι ή μπαρ σε τόπο όπου συχνάζει συγκεκριμένη ηλικία ατόμων με δηλωμένη απασχόληση και ενδιαφέροντα. Πολλές φορές, κτίρια ή μνημεία σε

ένα τόπο προτείνουν συμβολικές γεωγραφίες και χρησιμοποιούνται ως μέσο συνένωσης π.χ. η ύπαρξη πανεπιστημίου αυξάνει τις ανοχές των κοινωνικών ομάδων στο διαφορετικό, όμοια ένα άγαλμα βοηθά το κράτος να προωθήσει την εικόνα ενός λαού ή μιας ομάδας προβάλλοντας τα χαρακτηριστικά της και απαιτώντας έμμεσα από τους γύρω την αποδοχή και τη συμμόρφωση. Οι ομάδες αναζήτησαν κτίρια στη γειτονιά τους ή και στη χώρα τους (στην περίπτωση των αλλοδαπών) με ανάλογη σημασία και μίλησαν γι' αυτά, προσδιορίζοντας τη σημασιοδότηση του χώρου από το κάθε κτίριο.

Η αναγνώριση των γιορτών ως θεσμών που κρατούν ζωντανές τις κουλτούρες και ενδυναμώνουν τις ταυτότητες: Στην ενότητα αυτή αναφερθήκαμε στις θρησκευτικές ή και στις εθνικές γιορτές π.χ. το Πάσχα, τα Χριστούγεννα, η 17η Νοεμβρίου, η 28η Οκτωβρίου για την Ελλάδα, η 28η και 29η Νοεμβρίου – ημέρα ανεξαρτησίας για την Αλβανία. Ανατρέξαμε μέσα από το διαδίκτυο σε διαφορετικά μέρη του κόσμου και αναζητήσαμε γιορτές που σχετίζονται με την ιστορία διαφορετικών κρατών ή ομάδων π.χ. η 4η Ιουλίου στις ΗΠΑ, η 14η Ιουλίου στη Γαλλία, η μέρα των Ευχαριστιών στις ΗΠΑ, το Passover στους Εβραίους. Σε αυτές τις γιορτές αθροίστηκαν και συζητήθηκαν με ιδιαίτερο ενδιαφέρον κι άλλες που σχετίζονται με τη σύγχρονη κουλτούρα, τον καταναλωτισμό ή τη στάση απέναντι στο περιβάλλον δηλαδή οι εμπορικές γιορτές και οι γιορτές ευαισθητοποίησης π.χ. η μέρα του Αγ. Βαλεντίνου, η γιορτή του πατέρα, η παγκόσμια μέρα ενέργειας κ.λπ.

Γλώσσα, λαϊκός πολιτισμός, παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και χειροτεχνίας: Η γλώσσα της κάθε ομάδας ως φορέας πολιτισμού, οι διαφορετικές γλώσσες, οι ντοπιολαλιές, δάνεια και αντιδάνεια. Η ομάδες προσπάθησαν να βρουν λέξεις με κοινές ρίζες, έπαιξαν με τις λέξεις και φράσεις προσπαθώντας να βάλουν το πλαίσιο της εκφοράς στο πλαίσιο του συναισθήματος. Μίλησαν για τα παραδοσιακά σπίτια, τις παραδοσιακές ασχολίες και τον τρόπο ζωής μέσα στον οποίο συνδυάζονταν η αρχιτεκτονική με τη χειροτεχνία.

Δημιούργησαν παρουσιάσεις με στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού, της λαϊκής αρχιτεκτονικής και των λέξεων.

Η διαχείριση της ποικιλότητας: Ο όρος ποικιλότητα είναι ευρέως γνωστός στις φυσικές επιστήμες. Στην ανθρωπογεωγραφία η ποικιλότητα σηματοδοτεί τη συμβίωση συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων σε μια περιοχή. Η περιοχή μπορεί να είναι μια πόλη, μια γειτονιά. Η ύπαρξη της ποικιλότητας ή μη επηρεάζει την ίδια την εξέλιξη της ομάδας. Η διαχείριση της ποικιλότητας, της υπερποικιλότητας (superdiversity), η οποία αναφέρεται σε ανθρώπους πολλαπλών προελεύσεων, διεθνικά συνδεδεμένων και μετανάστες που είναι νομικά διαστρωματωμένοι (Vertovec, 2006) ή της τεράστιας υπερποικιλότητας (hyper diversity), η οποία αναφέρεται σε μια υπερποικιλότητα όχι μόνο με κοινωνικοοικονομικούς, εθνικούς και πολιτισμικούς όρους αλλά με έντονες διαφορές ως προς το lifestyle, τις στάσεις και τις δραστηριότητες (Tasan Kok et al., 2013), ορίζει αφενός μεν την αναγνώριση του περιεχομένου, αφετέρου προβάλλει την ισότιμη αντιμετώπιση των ανθρώπων. Την ποικιλότητα ως ομάδα την προσεγγίσαμε περισσότερο μέσα από παιχνίδια ρόλων: α) Ένας άνεργος που ζει σε μια περιοχή ανέργων προσπαθεί να βρει δουλειά – μάλλον δύσκολο. β) Ένας Αλβανός σε μια γειτονιά της Ελλάδας που μιλούν όλοι αλβανικά ή σε έναν αλβανικό συνοικισμό στην Ελλάδα – δεν υπάρχει λόγος να μάθει ελληνικά, αφού εξυπηρετείται. Η θετική πλευρά της ποικιλότητας ταυτίζεται με τις ευκαιρίες και την αποδοχή πολιτισμού. Οι εμπλεκόμενοι στο πρόγραμμα εντόπισαν βασικά χαρακτηριστικά ποικιλότητας. Συμπέραναν ότι η διαχείριση της ποικιλότητας βοηθά στο να μη γίνεται γρήγορα και επιπόλαια η κατηγοριοποίηση ανθρώπων. Οι άνθρωποι μπορεί να ζουν σε κάποιο σημείο της πόλης, αλλά οι πραγματικές τους δραστηριότητες να είναι κάπου αλλού. Μέσα από τα σενάρια που αναπτύχθηκαν αλλά και παραδείγματα από την ίδια τους τη ζωή, τους χώρους που κινούνται και τις παρέες τους, οι συμμετέχοντες αναγνώρισαν πόσο δύσκολο είναι με μια ματιά ή μέσα από μία φωτογραφία ή ένα πλάνο ομάδας να συμπεράνουν για τη ζωή των ατόμων. Είναι πιθανό κάποιος να απει-

κονίζεται σε ένα περιβάλλον δεν είναι γνωστό όμως τι θα κάνει μια ώρα αργότερα.

Προβληματισμός - Συζήτηση

Το πρόγραμμα «Διάδρασις» και η συμμετοχή ενηλίκων και παιδιών (γονέων και παιδιών) με διαφορετικές αφετηρίες, διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο και διαφορετικές ταυτότητες σε αυτό, ανέδειξε τη σπουδαιότητα του γεωγραφικού γραμματισμού στην καθημερινή ζωή.

Μέσα από τη διαδικασία των παιχνιδιών ρόλων, της αναζήτησης πηγών στο διαδίκτυο, της συζήτησης πραγματικών ιστοριών και της κατάθεσης προσωπικών εμπειριών, μεθοδολογία απαραίτητη στο γεωγραφικό γραμματισμό, αναπτύχθηκε η αποδοχή της διαφορετικότητας, η τόνωση της αυτοπεποίθησης και η ενδυνάμωση των σχέσεων μεταξύ των συμμετεχόντων.

Οι δράσεις του προγράμματος ανέδειξαν τη στενή σχέση του γεωγραφικού γραμματισμού με άλλα είδη γραμματισμού, π.χ. γλωσσικό, περιβαλλοντικό, συμβάλλοντας σε επίπεδο εκπαίδευσης προς την κατεύθυνση του πολύμορφου γραμματισμού και αναδεικνύοντας την αξία του γεωγραφικού γραμματισμού περισσότερο στην κατεύθυνση σκέψης και έκφρασης παρά στην απόκτηση γνώσεων.

Δεδομένου ότι οι κάποιοι από τους συμμετέχοντες (Έλληνες γονείς) αλλά και όλοι οι μαθητές ακολούθησαν ή ακολουθούν την εκπαίδευση του ελληνικού σχολείου αναπτύχθηκε ο προβληματισμός του κατά πόσο η γεωγραφική εκπαίδευση με τον τρόπο που εφαρμόζεται στην Ελλάδα (στο παρελθόν αλλά και σήμερα) συμβάλλει στον γεωγραφικό γραμματισμό. Η μελέτη των Προγραμμάτων Σπουδών αλλά και των σχολικών εγχειριδίων δείχνει ότι η γεωγραφική εκπαίδευση στην Ελλάδα προσπαθεί να συμβάλει χωρίς να τα καταφέρνει πάντα. Εστιάζει κυρίως στο τι, πού, γιατί – λογικό, αν δούμε τις ηλικίες στις οποίες διδάσκεται η γεωγραφία. Έτσι ουσιαστικά και φλέγοντα ζητήματα τα οποία θα μπορούσαν να είναι η αρχή του προβληματισμού και της διερεύνησης δεν προσεγγίζονται.

Δεδομένου ότι το πρόγραμμα εκπαίδευσης είναι μια αργή δύσκαμπτη διαδικασία τόσο από τους διδάσκοντες όσο και από την ίδια την κοινωνία στο να αποδεχτεί και να αφομοιώσει κάθε δυναμική αλλαγή, δράσεις στο χώρο της μη τυπικής εκπαίδευσης όπως το πρόγραμμα Διάδρασις θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην ουσιαστική εκπαίδευση των πολιτών. Πολυμεσικές εφαρμογές, εμπλουτισμένες με φωτογραφίες, ταξίδια, βίντεο, περιγραφές, πολιτισμικές πηγές και παρατηρήσεις του κόσμου θα ήταν μια καλή αφετηρία υιοθέτησης καλών κοινωνικών πρακτικών που θα συμβάλλουν στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και στην καλλιέργεια της αποδοχής του διαφορετικού διά μέσου του γεωγραφικού γραμματισμού.

Βιβλιογραφία

- Crang, M. (1998). *Cultural Geography*. London: Routledge.
- Cuche, D. (2001). *Η έννοια της κουλτούρας στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός.
- Gritzner, Ch. F. (2003). Why Geography?. *Journal of Geography*, 102, 90-91.
- National Geographic Society
http://education.nationalgeographic.com/education/geoliteracy?ar_a=1 πρόσβαση 27.5.2014
- Νόβα-Καλτσούνη, Χρ. (1998). *Κοινωνικοποίηση. Η γένεση του κοινωνικού υποκειμένου*. Βιβλιοθήκη Κοινωνικής Επιστήμης και Κοινωνικής Πολιτικής, Αθήνα: Gutenberg.
- Παπαδοπούλου, Μ., *Από το γραμματισμό στους πολυγραμματισμούς, Ταξίδι στον γραμματισμό πρόσβαση* <http://www.literacy.gr/> πρόσβαση 27.5.2014
- Pennsylvania Alliance for Geographic Education, <http://pageoalliance.org/> πρόσβαση 27.5.2014
- Tasan-Kok, M. T. & Stead, D. (2013). Analysing the socio-spatial vulnerability to drivers of globalisation in Lisbon, Oporto, Istanbul, Stockholm and Rotterdam. In A. Eraydin & M. T. Tasan-Kok (eds), *Resilience thinking in urban planning*, Dordrecht: Springer.

- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (2004). *The plurality of literacy and its implications for policies and programmes*.
- Vertovec, St. (2006). *The emergence of Super diversity in Britain*, Center of migration, Policy and Society, Working paper No. 25, University of Oxford http://www.compas.ox.ac.uk/fileadmin/files/Publications/working_papers/WP_2006/WP0625_Vertovec.pdf πρόσβαση 27.5.2014
- Χατζησαββίδης, Σ. (2007). Ο γλωσσικός γραμματισμός και η παιδαγωγική του γραμματισμού: Θεωρητικές συνιστώσες και δεδομένα από τη διδακτική πράξη, στα Πρακτικά (ηλεκτρονική μορφή) του 6ου Πανελληνίου Συνεδρίου της OMEP, Πάτρα 1-3 Ιουνίου 2007.